

YOSHLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKNI OLDINI OLISH

Qavomov Akmal

Özbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti.

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarimiz o'rtasida huquqbuzarlik va jinoyatni oldini olish haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: *Jinoyatchilik, huquqbuzarlik, yoshlar, profilaktika, ma'naviyat, oilaviy nizo, chora tadbir.*

Jinoyatchilikka qarshi kurashish barcha davrlarda ham davlatning jiddiy va muhim masalasi hisoblanib kelingan. Inson tinch va xotirjam yashashni hohlaydi. Tinchlik bo'lgan joyda baraka va rivojlanish bo'ladi. Prezidentimiz ta'kidlaganidek, jinoyatni aniqlash, uning negizini topish, huquqbuzarliklarning oldini olish, uni jilovlash mutasaddilarning eng asosiy vazifasidir. Jinoyatchiga jazo berishdan ko'ra, uning oldini olish afzal.

Yoshlar o'rtasidagi o'rtasidagi jinoyatchilikning oldini olish va unga qarshi kurashishning asosiy chorasi oilani mustahkamlash, uning ma'naviy-ruhiy muhitini yaxshilashdan iboratdir, chunki bolalar oiladagi psixo-travmatik sharoitlardan, oilaviy nizolardan, ota-onalarning mehrsizligi va tushunmovchiligidan, ularning shafqatsizligi yoki loqaydligidan qochishadi. Ijtimoiy-pedagogik chora-tadbirlar uysizlik sabablarini oldini olishga yordam beradigan sabablar va sharoitlarni aniqlash va oldini olishga qaratilgan uysizlikning oldini olishni o'z ichiga oladi. Yoshlar o'rtasidagi jinoyatchilar toifasiga kelsak, u jinoyatchilikka qarshi kurashish chora-tadbirlarini belgilashda ham muhim ahamiyatga ega va quyidagi guruhlardan iborat :

- ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli past, intellektual darajasi yetarli bo'lmagan, jamiyatning ijtimoiy va madaniy asoslarini buzuvchi xulq-atvorga moyil bo'lgan, disfunktsional, ijtimoiy jihatdan nojo'ya oilalardan chiqqan voyaga yetmaganlar;

- badavlat oilalardan bo'lgan voyaga etmaganlar, jazosiz qolish va yo'l qo'yishga moyil bo'lganlar;

- tajovuzkor voyaga etmaganlar muammo va nizolarni kuch bilan hal qilish usuliga murojaat qiladilar;

- yoshlar harakati vakillari, jamiyatning ijtimoiy va madaniy asoslari muxoliflari;

- vagratsiyaga (sargardonlikka) moyil bo'lgan voyaga etmaganlar.

Jinoyatchilik — Jinoyat qonunida nazarda tutilgan ijtimoiy xavfli qilmish. Muayyan qilmishni jinoyat deb hisoblash masalasi har bir davlatda o'zining ijtimoiy tuzumi, aholining turmush tarzi, milliy xususiyatlari, urf-odatlarini, an'analariga muvofiq xalqaro huquq me'yorlari e'tiborga olingan holda hal etiladi.

Huquqbuzarlik esa- huquq va muomala layoqatiga ega sub'yekt tomonidan sodir etiladigan, huquq normalari talablariga zid keluvchi hamda shaxsga, mulkka, davlatga va butun jamiyatga zarar keltiruvchi ijtimoiy xavfli qilmish. O'z xususiyatiga ko'ra, Huquqbuzarlik.jinoyat, nojo'ya harakat, intizomni buzish shaklida bo'ladi. Ko'p hollarda Huquqbuzarlik qonunbuzarlik so'zi bilan bir xilda ishlatiladi.

Hozirgi vaqtda ko'proq bolalar kompyuterlarga, zamonaviy bolalar uchun juda ko'p vaqt talab qiladigan turli xil tarmoq o'yinlariga qiziqishmoqda, ular madaniyatga qiziqishni to'xtatadilar. Aytish mumkinki, voyaga etmaganlarning xatti-harakati tobora ko'proq haqoratli, tajovuzkorlik va shafqatsizlik bilan tavsiflanadi. U yoki bu ijtimoiy tarmoqdan foydalangan holda, voyaga yetmagan shaxs muloqot qilish va ular bilan ma'lum bilim, ko'nikma va tajriba almashish uchun o'xshash odamlarni topishi mumkin, shuning uchun muammo paydo bo'lishi mumkin. Voyaga etmaganlarning guruhlarga bo'linishi, oilalarning moddiy ta'minotidagi sezilarli bo'shliq bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu farqni faqatgina o'smirlar his qilishi mumkin, chunki ular ijtimoiy hayotga yaqindirlar.

Umuman olganda, voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olishni ikki katta guruhga bo'lish mumkin:

- umumiy - sub'ektlarning cheksiz doirasiga yo'naltirilgan;
- individual - huquqbuzarning o'ziga xos shaxsiga qaratilgan.

Huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasi huquqbuzarliklarning oldini olish ob'ektlariga ta'sir ko'rsatish shaklidir. Huquqbuzarliklarning individual profilaktikasi - voyaga etmaganning g'ayriijtimoiy yo'nalishini va ijtimoiy xavfli xatti-harakatlarini shakllantirishga olib kelishi mumkin bo'lgan salbiy oqibatlarni bartaraf etishga, shuningdek uni ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya qilish va (yoki) jinoyatlar va g'ayriijtimoiy harakatlar sodir etganligini oldini olishga qaratilgan muayyan voyaga etmagan shaxsga individual ta'sir ko'rsatish shaklidir. Yoshlar o'rtasida jinoyatchilikning oldini olishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- oilaviy nizolarni o'z vaqtida hal qilish;
- mastlik va giyohvandlikning oldini olish;
- jamoat tartibini muhofaza qilishni ta'minlash, tungi vaqtlarda to'g'ri yoritishni ya'ni chiroqlarni ko'paytirishni ta'minlash;
- ruhiy kasalliklar va buzilishlar bilan og'rigan shaxslarni aniqlash;
- aholini huquqiy ta'lim va tarbiyalashni tashkil etish.

Aytish mumkinki, voyaga etmaganlarning xatti-harakati tobora ko'proq haqoratli, tajovuzkorlik va shafqatsizlik bilan tavsiflanadi. U yoki bu ijtimoiy tarmoqdan foydalangan holda, voyaga yetmagan shaxs muloqot qilish va ular bilan ma'lum bilim, ko'nikma va tajriba almashish uchun o'xshash odamlarni topishi mumkin, shuning uchun muammo paydo bo'lishi mumkin. Jinoyatlar soniga munosabat sifatida qonun chiqaruvchi O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksini to'ldiradi, uning dispozitsiyasi voyaga yetmaganlarni voyaga yetmaganlarning hayoti uchun xavfli qilmishlarni sodir etishga jalb qilganlik uchun javobgarlikni nazarda tutadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti - "Biz Adolat - qonun ustuvorligida" degan tamoyil asosida jamiyatimizda qonunga hurmat, huquqbuzarlik holatlariga murosasizlik hissini kuchaytirishga qaratilgan ishlarimizni jadal davom ettiramiz. Bu borada huquqbuzarlik holatlarining oldini olishga alohida e'tibor qaratiladi. Buning uchun avvalo, mahalla imkoniyatlaridan keng foydalanish, profilaktika inspektorlarining ish samarasi va mas'uliyatini oshirish, ular uchun munosib xizmat va turmush sharoitini yaratib berish choralari ko'rishimiz darkor"- deb ta'kidlab, mazkur yo'nalishdagi vazifalar naqadar dolzarbligini ko'rsatib berdi.

Muhtaram Prezidentimiz tomonidan 2017-yilning 9-fevral kuni ichki ishlar organlari xodimlari bilan o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida har haftaning payshanba kuni – "Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni" deb e'lon qilindi. Shu asosda "Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni" tadbirini samarali va natijali tashkil etilishida jamoatchilik vakillari va barcha mutasaddi idora va tashkilotlar bilan hamkorlikda o'tkazilishi to'g'risida 2017-yil 14-mart kuni "Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2833-sonli qaror qabul qilindi. Mazkur qarorga asosan 4 ta idoralararo komissiya, jumladan, Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasi tashkil qilindi. Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida haftaning har payshanba kuni "Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni" etib belgilangan.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasi tuzildi. Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida davlat dasturlari va boshqa dasturlar ishlab chiqilishini hamda amalga oshirilishini, Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, ijtimoiy va davlat-xususiy sherikchiligini rivojlantirish, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bilan to'g'ridan to'g'ri hamkorlikni yo'lga qo'yish, shuningdek ularning ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish. Statistika ma'lumotlarni hisobga oladigan bo'lsak, voyaga etmaganning jinoyatchi shaxsini shakllantirishning boshlang'ich nuqtasi bo'lgan juda ko'p oilaviy sabablar mavjudligi va natijada u tomonidan jinoyat sodir etilishi aniqlanishi mumkin.

Shunday qilib, bugungi kunda voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilikning oldini olishga qaratilgan qator chora-tadbirlar orqali amalga oshirilmoqda. Jinoyatchilikka qarshi kurash bo'yicha ko'rilayotgan chora-tadbirlar va kelgusidagi konsepsiyalarning ishlab chiqilishi nafaqat davlat, balki jamiyat manfaatdorligini ko'rsatadi. Statistika tadqiqotlar natijalariga ko'ra jinoyatchilik darajasining kamaygani ham amalga oshirilgan ishlar samaradorligini tasdiqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. PQ-2833-сон 14.03.2017. Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida/ <https://lex.uz/docs/-3141186>

2. Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha ishlarni davom ettirish kerak, deb hisoblaydi ijtimoiy faollar <https://iiv.uz/ru/news>

3. 1896-III-сон 11.08.2018. Mamlakatda jinoyatlarning barvaqt oldini olish va huquqbuzarliklarga qarshi kurash holati to'g'risida/ <https://lex.uz/docs/-4270358>.

4. Шарипов С.Т., Турсунова М.М. (2022). Меры профилактики и борьбы с насильственной молодежной преступностью. Вестник науки и образования, (12-7), 79-84.

5. Толипов Н.М., Рустамбекова Н.Н. Общественная опасность и криминологическая детерминация насильственной преступности несовершеннолетних // Научно-образовательный потенциал молодежи в решении актуальных проблем XXI века. 2021. № 6.